

**Департамент культури, національностей, релігій та
охорони об'єктів культурної спадщини**

Одеської обласної державної адміністрації

**Одеська обласна універсальна наукова бібліотека
імені М. С. Грушевського**

Науково-методичний відділ

**БІБЛІОТЕКИ ОДЕЩИНИ:
РЕАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ
ЗІ СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ**

З досвіду роботи бібліотек

**Одеса
2026**

Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 366*, є масштабною ініціативою, започаткованою першою леді України Оленою Зеленською. Стратегія об'єднала зусилля представників органів державної влади, експертного середовища та громадянського суспільства. Документ визначає сучасні стандарти доступності та інклюзії й закладає системну основу для їх послідовного впровадження у державну політику.

Бібліотеки Одещини не осталися осторонь важливої ініціативи. Вони демонструють справжній прогрес у впровадженні стратегії безбар'єрності, створюючи відкритий і дружній простір для всіх категорій користувачів. Вони активно адаптують свої послуги, впроваджують інклюзивні формати обслуговування та дбають про доступність інформації незалежно від фізичних чи соціальних обмежень.

Реалізація стратегії безбар'єрності в бібліотеках не лише змінює простір і послуги, а й формує нову культуру спілкування та розуміння потреб різних користувачів.

Для того, щоб краще орієнтуватися в цій темі, доречно звернутися до невеличкого словника ключових понять:

Фізична безбар'єрність – це доступність усіх об'єктів фізичного середовища для людей незалежно від віку, стану здоров'я, інвалідності, майнового стану, статі, місця проживання та інших ознак.

Інформаційна безбар'єрність – забезпечення доступу до інформації для всіх, незалежно від функціональних чи комунікативних особливостей. Це передбачає використання різних форматів і технологій: шрифту Брайля, великого шрифту, аудіодискрипції (тифлокоментування), жестової мови, субтитрів, форматів для програм екранного доступу, простої мови та альтернативної комунікації.

Цифрова безбар'єрність – це рівний доступ усіх суспільних груп до швидкісного інтернету, цифрових послуг і публічної

---

* Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : [розпорядження Кабінету Міністрів України № 366-2021-р від 14.04.2021 р.] // Верховна Рада України : сайт. Дата оприлюднення: 14.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>. (дата звернення: 20.04.2026).

інформації. Вона забезпечує можливість навчання, спілкування, отримання послуг, здійснення покупок і соціальної реалізації.

Суспільна та громадянська безбар'єрність – рівні можливості участі в житті громади, доступ до культурного й суспільно-політичного життя, створення умов для розвитку та самореалізації кожної людини.

Освітня безбар'єрність – рівний доступ до освіти впродовж життя, можливість здобуття нової професії, підвищення кваліфікації та розвитку компетентностей.

Економічна безбар'єрність – створення умов для працевлаштування та підприємницької діяльності для всіх громадян, незалежно від їхніх особистих обставин.

Безбар'єрне середовище – це простір рівних можливостей, у якому немає місця дискримінації, а інтереси кожної людини враховуються.

Гендерна рівність – це рівні права й можливості для жінок і чоловіків у всіх сферах життя громади.

Щоквартально бібліотеки здійснюють моніторинг реалізації принципів безбар'єрності.

З метою оцінки стану безбар'єрного середовища в бібліотеках Одеської області було проведено дослідження за участю 159 бібліотек. Результати показали, що бібліотеки активно відвідують люди з порушеннями зору та слуху, люди старшого віку, вагітні жінки та інші групи користувачів. У закладах застосовується жестова мова, функціонують хаби цифрової освіти, діють мовні клуби.

Водночас існує потреба у розширенні фондів літератури шрифтом Брайля, облаштуванні підйомників та впровадженні інших рішень для підвищення доступності. Важливо пам'ятати: безбар'єрність – це стандарт, а не додаткова опція.

Національний тиждень безбар'єрності в Україні у 2026 році (19-25 травня) спрямований на популяризацію безбар'єрності як суспільної норми, забезпечення рівних можливостей і формування доступного середовища.

Основні складники безбар'єрної бібліотеки:

- **Фізична доступність:** пандуси, ліфти, підйомники, доступні санітарні кімнати, широкі проходи, тактильні елементи.

- **Інформаційна доступність:** книги шрифтом Брайля, аудіокниги, спеціалізовані цифрові ресурси.
- **Цифрова доступність:** обладнані робочі місця, швидкісний інтернет, доступ до електронних сервісів.
- **Освітня та соціальна інтеграція:** інклюзивні заходи, майстер-класи, психосоціальна підтримка.
- **Принцип «спочатку людина»:** повага, коректна комунікація та орієнтація на потреби користувача.

Питання безбар'єрності в Україні залишається надзвичайно актуальним. Прийнято відповідні законодавчі акти, тривають професійні дискусії та інформаційні кампанії.

З початком повномасштабної вторгнення росії в Україну проблема безбар'єрності загострилася, адже багато українців отримали травми й потребують нових умов для повноцінного життя.

Створення безбар'єрного середовища в бібліотеках є важливим і відповідальним завданням сучасності. Сьогодні бібліотеки виходять за межі традиційних функцій, набуваючи ролі відкритих соціокультурних просторів, що чутливо реагують на потреби громади. В Одеській області вже реалізовано чимало успішних практик упровадження безбар'єрних рішень, і ця робота послідовно розвивається, відкриваючи нові можливості для кожного користувача.

Наприклад, **Публічна бібліотека Білгород-Дністровської міської територіальної громади** у межах проекту «Інформаційна доступність для людей із порушеннями зору та незрячих» успішно реалізувала ініціативу «Новини доступні кожному і кожній». Вона спрямована на популяризацію підходів до створення інклюзивних інформаційних матеріалів і підвищення обізнаності щодо потреб людей із порушеннями зору. У межах проекту зібрано практичні рекомендації та додаткові ресурси, які детально розкривають усі етапи підготовки доступних новин і можуть стати корисним орієнтиром для фахівців бібліотечної сфери.

Балтська публічна бібліотека Балтської міської ради Подільського району створила відкритий і комфортний простір, облаштувавши літню терасу, де регулярно проводяться тренінги, зустрічі та різноманітні пізнавальні заходи. Для наймолодших відвідувачів

організовано знайомство з інклюзивною серією навчально-пізнавальних видань, що допомагають осмислювати важливі життєві ситуації, зокрема в умовах воєнного часу. Діти мають змогу спробувати себе в різних соціальних ролях – лікаря, офіціанта, пішохода, спортсмена чи рятувальника – і водночас опановують практичні навички: правила поведінки за столом, основи сервірування, пожежної безпеки, безпеки на воді та надання першої домедичної допомоги.

У бібліотеці відбувся теплий і щирий музично-розважальний захід, присвячений Міжнародному дню людей з інвалідністю. Подія пройшла в атмосфері підтримки, відкритості та взаєморозуміння. Гості насолоджувалися музичними виступами, долучалися до інтерактивів, співали разом і спілкувалися в невимушеній, дружній обстановці. Такі заходи вкотре підтверджують, що бібліотека є простором єднання, де панують людяність і турбота, а також нагадують про важливість підтримки одне одного та цінність сили духу кожної людини.

Одеська обласна бібліотека для юнацтва впроваджує цикл уроків толерантності для школярів «Світ на дотик: діти, які бачать руками». Метою цих занять є формування у сучасних школярів толерантного ставлення до їх однолітків з порушенням зору, розвиток емпатії та розуміння їх потреб.

Також бібліотеки організовують безплатні перегляди фільмів і мультфільмів. Зокрема, демонструються стрічки з аудіодискрипцією для людей із порушеннями зору, а щосуботи відбуваються покази українських історичних документальних фільмів з субтитрами.

Одеська обласна бібліотека для юнацтва впроваджує відеоекскурсії для людей із порушеннями слуху під назвою «Бібліотека відчиняє двері для людей зі світу тиші», використовуючи сучасні електронні застосунки.

Учасники цих зустрічей – люди зі світу тиші, які є постійними відвідувачами бібліотеки. Уже понад 10 років заклад слугує для них простором для спілкування та гри в шахи. За цей час сформувався згуртований колектив досвідчених гравців, які беруть участь у чемпіонатах різних рівнів – від міських до міжнародних.

Арцизька міська публічна бібліотека надає широкий спектр послуг для людей із порушеннями зору. Діяльність бібліотеки спрямована на повноцінну реабілітацію таких користувачів, забезпечення соціального

захисту й підтримки, сприяння соціальної інтеграції та створення рівних можливостей для самореалізації, здобуття освіти, працевлаштування і повноцінного життя. Важливим складником є залучення до духовного й культурного життя через формування сучасного та зручного інформаційного простору на базі бібліотеки.

Одеська обласна бібліотека для дітей ім. В. Катаєва проводить для дітей з особливими освітніми потребами та їхніх батьків різноманітні заходи: майстер-класи, екскурсії бібліотекою та ознайомчі огляди книжок.

Централізована бібліотечна система Ізмаїльської міської ради у межах проєкту «Допомога поряд» регулярно організовує майстер-класи з арттерапії для людей з інвалідністю. Заняття проводять бібліотекарі спільно з волонтерами.

Центральна міська бібліотека ім. І. Рядченка Чорноморської міської територіальної громади – простір без бар'єрів, відкритий для всіх користувачів. Упродовж кількох років бібліотека активно та системно співпрацює з педагогами й вихованцями центру соціально-психологічної реабілітації дітей і молоді з функціональними обмеженнями «Веселка». У межах цієї взаємодії регулярно проводяться заняття з інформаційної грамотності: відвідувачі разом із бібліотекарями опановують роботу з комп'ютером, навчаються набирати тексти та ефективно шукати необхідну інформацію в інтернеті.

Для людей з інвалідністю тут систематично організовують як пізнавальні, так і практичні заходи, спрямовані на розвиток навичок і соціальну інтеграцію. Яскравим прикладом став майстер-клас із ремонту книг, який не лише допоміг опанувати корисні вміння, а й згуртував учасників у дружній і підтримувальній атмосфері.

Публічна бібліотека імені Євгена Чикаленка Куяльницької сільської ради приділяє значну увагу поповненню фондів літературою шрифтом Брайля. Вона активно співпрацює з громадськими організаціями та благодійними фондами, а також залучає до роботи психологів, лікарів і представників Товариства Червоного Хреста в Україні.

Фонд Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки

імені М. С. Грушевського поповнився виданнями для людей із порушеннями зору, надрукованими шрифтом Брайля. Наразі у бібліотеці налічується 10 таких примірників, що розширює можливості доступу до читання та інформації для незрячих користувачів.

У **Затишанській селищній бібліотеці Роздільнянського району** для мешканців, які з різних причин не можуть відвідувати заклад, запроваджено послугу «Домашній абонемент» – доставку книг додому.

Аналогічна практика діє й в бібліотеках **Вилківської територіальної громади Ізмаїльського району**: бібліотекарі забезпечують книгоношення для людей старшого віку та осіб з інвалідністю, які не мають можливості самостійно дістатися до бібліотеки.

У 2026 році бібліотеки Одещини не лише відновили, а й активно розвивають практики безбар'єрності, спираючись на напрацьований досвід роботи з людьми з особливими потребами. Водночас вони розширюють можливості доступу до державних і соціальних послуг, забезпечуючи їх отримання без зайвих перешкод і в максимально зручній спосіб для кожного користувача.

Яскравим прикладом є **Роздільнянська публічна бібліотека Роздільнянської міської ради**, де особливу увагу приділяють інклюзивному обслуговуванню в Хабі цифрової освіти. Нещодавно тут відбувся тренінг «Дія для кожного: як отримати державні послуги без черг», учасниками якого стали представники громадської організації «Роздільнянська організація людей з інвалідністю».

Програма заходу була змістовною та практично спрямованою. Після вступного слова завідувачки відділу обслуговування читачів Н. Бабенко та бібліотекаря-координатора Ю. Цедейко учасники ознайомилися з можливостями отримання державних послуг онлайн, переглянули відео «Як отримати базову соціальну допомогу в Дії», а також отримали базові навички роботи з комп'ютером – від ознайомлення з його будовою до практичних порад щодо користування.

Завдяки таким заходам люди з інвалідністю отримують нові знання, розвивають практичні навички та впевненіше користуються сучасними цифровими інструментами. Це сприяє

підвищенню рівня їхньої цифрової грамотності, розширює можливості доступу до інформації, державних і соціальних послуг, а також зміцнює їхню самостійність і впевненість у повсякденному житті. Водночас такі ініціативи створюють умови для активнішої участі в житті громади та сприяють соціальній інтеграції.

У Південнівській публічній бібліотеці Одеського району безбар'єрність є одним із ключових напрямів розвитку та популяризації. Нещодавно у бібліотеці відбулася флеш-акція до Міжнародного дня людей похилого віку «Літа на зиму повернули». Її метою стало висловлення поваги та підтримки людям старшого віку, підкреслення їхньої важливої ролі в суспільстві та створення атмосфери турботи й поваги.

Узагальнюючи, діяльність бібліотек переконливо засвідчує, що безбар'єрність значно ширша за поняття фізичної доступності. Йдеться передусім про формування відкритого, інклюзивного та підтримувального середовища, у якому враховано потреби кожного користувача. Бібліотеки не лише адаптують простір і послуги, а й змінюють підходи до комунікації, розвивають цифрову доступність і впроваджують нові формати взаємодії з громадою.

Завдяки культурним заходам, освітнім програмам, спільним ініціативам і партнерству із соціальними установами бібліотеки поступово перетворюються на сучасні центри згуртованості. Це простори єдності, взаєморозуміння й поваги, де кожен відчуває свою значущість, отримує підтримку та має реальні можливості для навчання, розвитку і повноцінної участі в суспільному житті.

БІБЛІОТЕКИ ОДЕЩИНИ: РЕАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ЗІ СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ [Текст] : з досвіду роботи б-к / Департамент культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одес. облдержадмін., Одес. обл. універс. наук. б-ка ім. М. С. Грушевського, Наук.-метод. від. ; [підгот. Ю. С. Амельченко ; комп'ют. набір Ю. С. Амельченко ; заг. редагування : О. А. Булгакова, О. М. Ласкевич ; верстка О. М. Ласкевич ; відп. за вип. О. А. Булгакова]. – Одеса, 2026. – 9 с. – 15 x 21,5. – 40 прим.: б. ц.

© ООУНБ ім. М. Грушевського, 2026
© Амельченко Ю. С. підгот., 2026
Зам. № 19 від 25.04.2026 р.